

Kočovní pastevci jakožto nájezdníci od východu

Čas od času se pravěká střední Evropa stala terčem útoků nájezdníků, kočovných pastevců, kteří přišli od východu s úmyslem podmanit si pokojné zemědělské obyvatelstvo, rabovat, vymáhat daně a žít na úkor pokořených...

Čas od času se pravěká střední Evropa stala terčem útoků nájezdníků, kočovných pastevců, kteří přišli od východu s úmyslem podmanit si pokojné zemědělské obyvatelstvo, rabovat, vymáhat daně a žít na úkor pokořených.

První vlny nebyly natolik útočné a dravé jako ty pozdější, přesto zde zanechaly svoji významnou stopu. V eneolitu, zhruba před 5 tisíci lety přicházely do našich zemí klany lidu bojových sekeromlatů. Ty však nebyly natolik početné, aby si podmanily místní obyvatelstvo. Přesto se v té době například na území dnešní Moravy stalo něco, co s jejich příchodem bezpochyby souvisí. Zaprvé to byl příliv měděných nástrojů v dosud nevídané míře a zadruhé pak jejich ryze patriarchální společenské uspořádání. V neposlední řadě pak je příchod těchto kočovníků až ze vzdáleného Kazachstánu spojován s nástupem osídlování prvních indoevropských etnik ve střední Evropě. Místní usedlé zemědělské obyvatelstvo pocházelo zejména z Balkánu, kam dlouho předtím bezpochyby přišli z Malé Asie.

Územím Moravy se od jihu na sever téměř obloukovitě táhla linie velkých, skvěle opevněných, hradišť, které se dají klidně nazvat pravěkými městy. Tato hradiště byla od sebe vzdálena cca 8 km a každé z nich se zabývalo jiným rozsahem hospodářské činnosti. Například v „pravěkém městě“ v Hlinsku u Přerova skvěle fungovala velká „manufaktura“ na výrobu kamenných nástrojů. Zdejší kamenné sekerky, brousky, zrnětky a další praktické předměty, putovaly na vozech tažených dobyt看em do sousedních hradišť a odtud pak do okolních osad atd. Produkovalo se zde také množství tkaných látek a vypalovaných hliněných nádob. Podle smělejšího odhadu na tomto hradišti o rozsahu cca jednoho a půl hektaru sídlilo najednou až 2 tisíce obyvatel, zatímco poblíž u kamenného lomu lze předpokládat tentýž počet. Skromnější odhady vycházejí z toho, že blízké sídliště pouze sloužilo obyvatelům hradiště při pracích v lomu. Obyvatelé těchto hradišť žili již v patriarchálním zřízení, kdy otěže vlády ve společnosti drželi v rukou muži. Avšak některé nálezy, zejména hrob staré šamanky na významném místě uvnitř lokality, svědčí o tom, že ačkoliv ženské náboženské kultury oproti předchozím pravěkým etapám značně oslabily co do významu a moci, přece jenom měly svůj prostor a byly v opozici proti mocnějším mužským kultům.

Tato hradiště a lid s nimi spjatý, zažívaly vrchol rozmachu a tím i doby hojnosti. Náhle však nastala krize. Do krajiny se dostalo poměrně dost měděných předmětů a mnohé původní kamenné začínaly ztrácet význam, zejména sekerky, nože a jiné. Krize bezpochyby způsobila, že velká hradiště byla z ničeho nic opuštěna a obyvatelé zmizeli bez jakýchkoliv archeologicky postižitelných stop a vrátili se zpět za nějakých 50 let. Kde byli a jak se živil mezitím, je záhada.

Jediné aspoň částečně rozumné vysvětlení by bylo, že se všichni dali na pastevectví, žili v kočovných jurtách na vozech a stěhovali se z místa na místo, sotva dobytek spásl předchozí pastviny, což při větších stádech netrvalo dlouho. Převzatý vzor od pasteveckých plemen se nejspíš netýkal pouze změny obživy a přechodu zemědělců na život kočovných pastevců. Co předáci klanů z hradišť, tedy od původního obyvatelstva, obdivovali u pastevců především, bylo zejména to, jak si předáci pasteveckého etnika, dokázali přivlastnit původně společný majetek klanů a jak neomezeně vládli nad životy svých podřízených.

Nápodobou těchto vzorů se utužovalo patriarchální smýšlení i u zemědělského obyvatelstva, obyvatel hradišť a osad, a původní ženské kultury byly potlačeny místně až do ilegality, neboť ambiciózním vůdcům jakékoliv rovnostářství určitě vadilo. Tehdy ve střední Evropě nepochybně nastaly nové poměry, založené jak na nerovnosti mužů a žen, tak rovněž na rozlišování osobního významu podle vlastního majetku. Tyto nerovnosti se pak v následujících obdobích buďto prohlubovaly, nebo zmírňovaly.

Další velký příliv kočovníků z východu do střední Evropy nastal na sklonku doby bronzové (7.-8. stol. př. n. l.). Kmeny Kimerijců původně obývaly stepi severně od Černého moře, odkud podnikaly pustošivé nájezdy po rozsáhlých územích Malé Asie a na čas zde ovládli velké území. Jejich výhodou bylo použití jezdeckta do té doby mírou nevídanou, což vedlo zprvu k jejich úspěchům. Vedli úspěšné války s Asyrií, Urartu i s Lýdií. Obrat nastal po drtivé porážce v Lýdii a poté, co se ve stále větší míře do jejich

černomořských stepí tlačily kmeny kočovných Skythů. Část Kimerijců se obrátila na západ a tak se dostali do střední Evropy. Je nesporné, že ani zde se nechovali o nic mírněji než v Malé Asii, kde prováděli pustošivé nájezdy ve snaze o co největší kořist a snažili se místní obyvatelstvo ujařmit s cílem vymáhat co nejvyšší daně, atd. Jak dalece se jim to dařilo na území Slovenska, Moravy a Čech (dál na západ se zřejmě nedostali), lze soudit spíše podle odkazu, který po sobě zanechali. Každopádně nelze tehdejší místní zemědělské obyvatelstvo považovat za mírné beránky, kteří by si pokorně nechali všechno líbit. Zdejší bronzové kultury vyznávaly hlavní božstvo slunce. S ním byl spojený kult bojovníka, héra – poloboha. Hrdinské legendy a zkazky byly na programu vyprávění den co den, večer co večer. Stopy po Kimerijcích časem zanikly, avšak odkaz „pána jezdce“, pána nad životy a krutá nadřazenost zůstaly a byly se značnou ochotou přejímány rodovou a kmenovou šlechtou místního obyvatelstva.

Další z historicky známých národů kočovných nájezdníků, kteří se projeví na našem pravěkém území, byli Skythové, kteří podobně jako předtím Kimerijci pustošili Malou Asii a na svém velkém tažení dorazili až k hranicím Egypta, který se ubránil jejich nájezdu ohromným výkupným. Podle starořeckého letopisce Hérodota jeden skythský kmen sídlil v nitru Evropy, nazývali se prý Sikynové. Název sám částečně připomíná starý indoevropský název pro jízdní lučištníky (Skend). Ve stepích na území dnešního Maďarska se skutečně našly stopy po těchto kočovnicích, a nejen tam. V období 6.-5. století př. n.l. tento skythský kmen projevil svoji přítomnost až velmi markantně. V té době na sebe narazily dvě velmi militantní kultury se značně rozvinutými bojovníckými kultury a tradicemi. Na jedné straně Skythové (lid vekezugské kultury) a na druhé straně lid kultury halštatské. O krutých skytských rituálech, spojených s válkou, psali antičtí letopisci, jako jeden z prvních pak Hérodotos. Bojechtivost mladých mužů mělo posilovat napití se krve z prvního zabitého nepřítele. Každého stého zajatce obětovali svému „svatému meči“, na který vylévali krev obětovaných, jimž utínali pravé paže a obřadně je vyhazovali do výše a nechali ležet tak, jak spadly na zem. Mezi jejich nejvýznamnější božstva patřil meč, jakýsi fetiš, který možná ani neměl jméno (nedochovalo se). Byla to doba řeckého boha války Area, což samo o sobě vystihuje ráz dobytelské a kořistnické ideologie skytských nájezdníků, kteří se zde střetli s o nic méně bojovnými kmeny.

Kultura halštatská (podle města Hallstatt v Rakousku) v době svého rozmachu zabírala značnou část Evropy od východní Francie na západě po Karpatskou kotlinu na východě a zahrnovala i severní část Balkánu. Společenské poměry té doby snad nejlépe vystihuje značně opevněné sídlo v německém Heuneburgu, kde nejvyšší a nejohroženější hradby stály nikoliv proti vnějšímu nepříteli, nýbrž proti nuznějším obydlím v podhradí. Kromě opevněných sídel a hradišť bylo po celém území množství opevněných dvorců, náležejících klanové a kmenové šlechtě. Podle dochovaných předmětů a výtvarného znázornění, zejména na kovových situlách (nádoby) je zřejmé, že vývoj společenského rozlišení podle majetku a tím i významu značně pokročil a movitější vrstvy zažívaly zlaté časy. Výjevy ze situl by mohly naznačit, že halštatská společnost velmi připomínala prostředí, známé ze starořeckých homérských eposů Ilias a Odyseia. Hostiny, spousty luxusních předmětů, tkaní látek, zpěvy, okázalé pohřební průvody atd. Z té doby jsou známy také pohřby významných pohlavářů na vozech po vzoru východních nomádů. Utvořila se také jakási „rytířská šlechta“, pohřbívaná s částmi koňských postrojů. (Zdá se, že pozdější keltská okupace, která podle oficiálního podání vyvedla naše země z pravěku, byla oproti předchozí době halštatské spíše krokem vzad, nežli skutečným pokrokem.)

Vpády nájezdníků z území Maďarska vedly přes jihozápadní Slovensko a jižní Moravu dále na sever a západ. Po úporném boji dobyli mohutné hradiště Molpír u Trnavy, které mělo na svoji dobu nezvyklé kamenné hradby s bastiony a jevílo se předtím jako nedobytné.

Vydrancovány byly některé dvorce a mnohé osady a usedlosti na jižní Moravě. Dobyta byla ohromná hradiště jako Kotouč u Štramberka. Po úporných bojích nájezdníkům nestálo nic v cestě na území Polska a Německa, odkud se vraceli do svých stepí s nesmírnou kořistí. Jejich vpády rovněž narušily dálkový obchod na tzv. jantarové stezce mezi jižními zeměmi a pobřežím Baltického moře (široký pás od Krkonoš po Tatry). V závěru skytského řádění z území jižní Moravy vymizela klanová a rodová šlechta. Někdy z té doby pochází nález z Býčí skály v Moravském krasu, kde bylo nalezeno skoro 40 pobitých žen, mužů a dětí. Okolnosti nálezu zřejmě opravňují k domněnce, že šlo o oběť za záchranu země před neustálými pustošivými nájezdy a že zde byly obětovány osoby vyššího společenského významu jakožto „oběť části toho nejlepšího“ ze společnosti. Následně se zbídačelá země vrátila z této pravěké formy „feudalismu“

k předchozí vojenské demokracii. Vznikala početná síť nevelikých hradišť zejména na okrajích pahorkatin, jejich situování svědčí o snaze čelit nepříteli od východu. Krize se netýkala pouze oblasti Moravy a Slovenska, nýbrž postihla celou halštatskou kulturu i na tehdy bohatém a velkolepém západě. Na troskách halštatské kultury povstala následně kultura keltská (laténská).

Následovaly ještě další nájezdy celých nomádských etnik, jako byli třeba Hunové a Avaři a další, ale to už se netýkalo období pravěku, nýbrž doby historické, neboť o těchto válkách existují historické záznamy, dokonce i přímých účastníků.

Jedno měly všechny tyto nájezdy společné. Nomádi se považovali za nadřazené nad zemědělci. Do boje šli s ideologií lovce, jako by nešli bojovat se sobě rovnými, nýbrž lovit zvěř. Podle toho se také chovali k přemoženým a podmaněným. Jejich praktiky i myšlení bezpochyby imponovaly tehdejšími místními velmožům i jejich potomkům v daleké budoucnosti. Ještě mnohem později, v počátcích českého státu se stávalo, že pro poddané býval méně obávaný cizí nepřítel, než jeho vlastní nadřazená šlechta a že nebýt působení církve, byla by tato krutost nepoměrně větší. Ještě v 10. století n. l. se arabsko židovský kupec a cestovatel Ibn Jakub zamýšlí nad tím, že v českém přemyslovském státě se vrchnost chová k poddaným mnohem bezohledněji než kdekoliv jinde.

Jan Padych
(v Ostravě dne 8.9.2012)

Použité prameny:

- V.Podborský a kolektiv : Vlastivěda moravská – Pravěké dějiny Moravy
- J.Pavelčík : Hlinsko - hradisko lidu bádenské kultury
- M.Eliade: Od Zalmoxida k Čingischánovi
- M.Golec (o kultuře horákovské a o Býčí skále)
- L.Niederle: Slovanské starožitnosti
- Jan Slavík: Vznik českého národa – I.národ v době družinné

V sekci E-KNIHY jsme vydali novinku - šestidílný fantasy román pod souhrnným názvem „Prastará tajemství“. Dobrodružný a mysteriózní příběh byl zasazen do doby halštatské. Autor Jan Padych zde uplatnil některé historické události a kulturní reálie z této epochy.

Úvodní díl poskytujeme **ZDARMA** ke stažení ZDE:

<http://www.padychbooks.com/volne-ke-stazeni-knihy/prastara-tajemstvi-1.dil-syn-vyznamneho>

Ostatní díly lze koupit na našem eshopu ZDE:

<http://www.padychbooks.com/eshop>

Autor článku Padych, článek byl napsán 7.10.2012 14:30.

URL článku: <http://padychbooks.com/clanky/kocovni-pastevci-jakozto-najezdnic-i-od-vychodu>.